

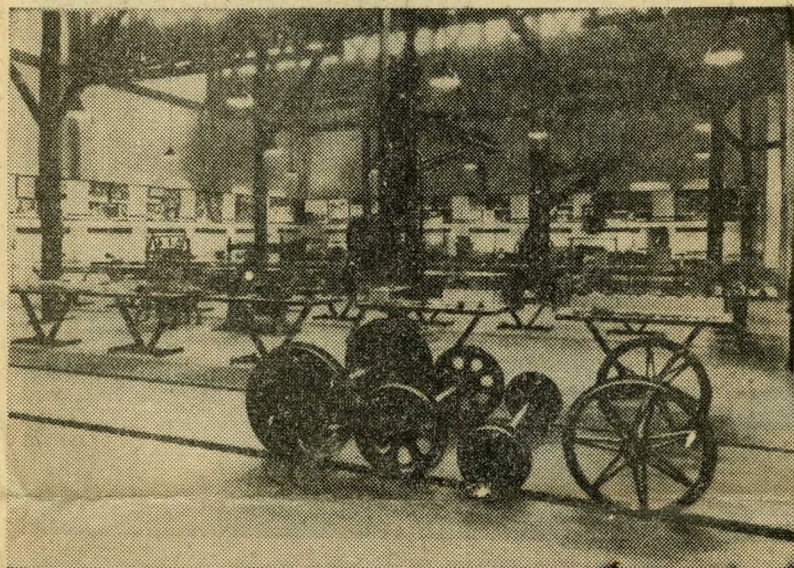
708

Budapesti Közlekedési Hírlap

1975. MÁRCIUS 27.

Vascipó és tüzes menyecske

LÁTOGATÁS AZ ÖNTÖDEI MÚZEUMBAN



A HAGYOMÁNYOS MŰVÉSZETI és természettudományi múzeumok tüzes mellett az utóbbi években mind több a nagy múltú ipari szakmák történetét bemutató gyűjtemények száma. Budán, a Bem József utca 20. szám alatti Öntödei Múzeumban 1969. szeptembere óta tekintheti meg a nagyközönség a magyar vaskohászat négyszáz esztendejének fejlődését, páratlanul gazdag emlékeit.

A múzeum kiállító termébe lépve az első, amit a látogató észrevesz, hogy itt nemcsak az állványokon és a vitrinek polcain elhelyezett tárgyak számítanak muzeális értékeknek, kuriózumoknak, hanem maga az épület is ipartörténeti műemlék. Dévay Zoltán, az Öntödei Múzeum vezetője érdekes históriával kezdi a kalauzolását.

— Tizenegy esztendővel ezelőtt itt még tüzes vasfolyamot csapoltak, kohászati termelőmunkát végeztek. Ez volt a híres Ganz-műhely, a törzsgyár, amelyből a későbbi Ganz-vállalat kifejlődött. 1842-ben Széchenyi István hívására Svájcból ideérkező 27 éves Ganz Ábrahám megvásárolva a vizivárosi Királyhegy utca 336. számú ingatlanát (Ma Bem József utca 20.), vasöntödei műhelyt építtetett és hét emberrel megindult a munka. Egészen 1964. augusztus 1-ig, tehát százhuszonkét esztendeig folyt itt a vasöntés. Az öntőcsarnokot ötéves munkával alakították nemcsak Magyarországra, hanem egyben Európa első öntödei múzeumává.

Könnyű a tájékozódás. Jobbra az alapító Ganz életútját, az egykori üzem fejlődésének, világhírűvének főbb állomásait bemutató emlékkiállítás, balra a vas- és a fémöntészet magyarországi útjának története látható. Arra kérem a múzeum vezetőjét, hogy ez utóbbit mutassa be olvasóinknak.

A legelső vitrinben, amelynél megállunk, ősi használati eszközök, kezdetleges szerszámok sorakoznak.

— E leletek arról árulkodnak, hogy a Kárpát-medencében már 4000 évvel ezelőtt öntöttek bronztárgyakat. A mai Magyarország területén a „vaskorszak” legelső jelei, emlékei a dunántúli és a bükk hegvidékeken feltárt bucatűzhegyek voltak. Ezek, hegyoldalakra

vagy partfalakba mélyített, kicsiny, jól szellőző, huzatos gödrök, amelyekben faszén segítségével olvasztották ki a vasércdarabkákból a fémeket a mai martinások hajdani elődei, az *őskohászok*.

A KÖVETKEZŐ EMLÉKEK: a XI. századból származó imolai, vasvári, kőszegfalvi kemencék viszont már nagy fejlődésről tanúskodnak. E kemencékben már nem folyékony vasat nyertek, hanem képlékeny, kovácsolható bucákat, luppákat, népnyelven vascipókat. Bár nagy százalékban tartalmaztak salak- és földmaradványokat, mégis többszöri hevítés után egészen kitűnő minőségű termékek kerültek ki az őskohókból.

Középkori ágyugolyók, harci szerszámok gyűjteménye a soron következő vitrinek.

— Az új kohászati technika, az öntöttvasgyártás létrejöttét, az ágyúgyártás, az ágyugolyó-készítés meggyorsította. Erre vonatkozó első adatunk 1496-ból való. Ekkor hozatott II. Ulászló király golyóöntőket német és francia földről.

Nem sokat időzünk a hadiszerszámok, a hadianyagok előtt, inkább békésebb tárgyakat szemlélünk. Például háztartási eszközöket, edényeket, amelyek öntöttvasból készültek. Itt derült ki, hogy honnan is származik a közismert lábas elnevezése.

— A mai főzödénynek már nincs lába, a réginek három is volt, mint az 1889-ben, Diósgyőrben öntött lábasoknak. Nincs új a nap alatt — ez a régi mondás jut az ember eszébe, ha a kisgarami vaskohász 1870-es újdonságát, világszabadalmát, a „Kukta” fazekat megnézi.

Az idősebb olvasók közül talán még sokan emlékeznek a díszes vaskályhákra, az öntöttvas „csikó” — tűzhelyekre. A munkácsi, a kálami, a ruszkikai és a dolhai vaskohászoktól az 1800-as évek elején valóságos iparművészeti remekművek kerültek ki. Az Öntödei Múzeumban láthatóak közül a legszebb, a legérdekesebb az a nőalakú kályha, amelyet 1820-ban készítettek Munkácsra, s találóan „tüzes menyecske” neveztek el. A nőalak fején vágott nyíláson át faszénnel fűtötték a kályhát. Ugyancsak iparművészeti alkotással felérő a XIX. század második feléből származó öntöttvas sakkjáték és a számos különböző mintázatú, vasból öntött díszláb.

EGY RENDKÍVÜL ÉRDEKES időszakos kiállításnál ér véget múzeumi sétánk.

— Az öntészet a hajózásban címmel az elmúlt év végén nyitottuk meg a kiállítást. Sok segítséget kaptunk a MAHART szocialista brigádjaitól ahhoz, hogy ilyen gazdag anyaggal lephettük meg a látogatókat. Csak a legfigyelemreméltóbb tárgyakat említem. Látható többek között a Körös, ex Verecke nevű híres gőzös kormány szerkezete, a Veszprém és a Mohács motoros acélöntésű hajócsavarai, s számos uszályfenék-szivattyú, valamint bil-lenő horgony.

ERŐS ISTVÁN ZOLTÁN